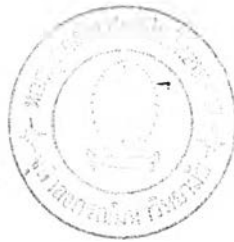

บทที่ 1.

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเดินทางตามแนวคำพิพากษาของศาลซึ่งเคยตัดสินมาก่อนในเรื่องเดียวกันซึ่งเรียกว่า " The Doctrine of Precedent " หรือ "stare decisis" (to stand by thing decided *) อันเป็นหลักกฎหมายที่ยึดถือปฏิบัติในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (common law system) ของประเทศในกลุ่มกฎหมายแองโกล-แซกซอน (Anglo-Saxon) อันได้แก่ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา

โดยหลักดังกล่าวถือว่า คำพิพากษาของศาลในคดีก่อน ๆ อันเป็นที่ยอมรับนับถือใช้เป็นแนวบรรทัดฐานของศาลในการวินิจฉัยคดีอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังในเรื่องเดียวกันหรือมีประเด็นคล้ายคลึงกันของศาลเดียวกันหรือที่มีศักดิ์ต่ำกว่าโดยผูกพันศาลมีผลเหมือนเป็นกฎหมาย (imperative authority)

โดยที่แม้ว่า ระบบประมวลกฎหมาย (civil law system) จะไม่ยอมรับความมีอยู่ของรูปแบบทฤษฎีทางกฎหมายเรื่อง คำพิพากษาบรรทัดฐาน (precedent) คำพิพากษาของศาลในคดีเรื่องหนึ่งไม่มีผลผูกพันต่อศาลนั้นหรือศาลล่างในคดีต่อเนื่อง

* คำานมัทมาจากศัพท์ลาตินที่ว่า " stare decisis et non
quieta movere " (to stand by precedents and not to
disturb settled points)

มา¹ หลักในการวินิจฉัยคดีต้องยึดถือตัวบทกฎหมายเป็นหลักสำคัญในการวินิจฉัยคดี เพราะมีตัวบทกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งแล้ว อย่างไรก็ตามก็เป็นที่ยอมรับกันว่า คำพิพากษาของศาลสูงในระบบประมวลกฎหมายมีน้ำหนักจิตใจให้ศาลล่างถือปฏิบัติ ตาม (persuasive authority) และเป็นเครื่องมือช่วยในการใช้การตีความกฎหมาย

โดยหลักแล้วระบบกฎหมายไทย ซึ่งจัดอยู่ในระบบประมวลกฎหมายต้องยึดถือตัวบทกฎหมายเป็นหลักในการวินิจฉัยคดี เนื่องจากมีตัวบทกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งแล้ว และศาลล่างจะพิพากษาคัดสินคดีเช่นใดได้เสมอ เพราะผู้พิพากษาแต่ละนายไม่ว่าจะอยู่ในศาลใด ย่อมมีอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษารรคดีได้ตามรัฐธรรมนูญ² และประการสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ คำพิพากษาของศาลมิใช่กฎหมายและ ไม่มีกฎหมายใดมาบังคับให้ผู้พิพากษาศาลใดจำต้องพิจารณาพิพากษาคดีตามแนวคำวินิจฉัยของศาลสูง แต่ในทางปฏิบัติคำพิพากษาของศาลโดยเฉพาะศาลฎีกา ศาลล่างก็ถือปฏิบัติตามแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาเรื่อยมา ซึ่งนักกฎหมายผู้ทรงคุณวุฒิยิ่งสองท่านได้อธิบายว่า

" ในระบบการศาลของไทย สำหรับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นนั้นถ้าข้อเท็จจริงในแต่ละคดีเป็นอย่างเดียวกัน ผลแห่งคำพิพากษาในแต่ละคดีก็ควรเป็นอย่างเดียวกันแต่ในทางปฏิบัติคำพิพากษาในแต่ละเรื่องนั้นอาจจะไม่ตรงกันก็ได้เพราะในศาลชั้นต้นซึ่งเป็นศาลใหญ่ เช่น ศาลแพ่ง ศาลอาญา ไม่มีหน่วยงาน

1. Mary Ann Glendon ; Michael Wallace Gordon & Christopher Osakvee , Comparative Legal Tradition (Minnesota : West Publishing Company , 1982) , p.208

2. ดูเพิ่มเติมจาก วิษณุ เครืองาม , กฎหมายรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงสัทธิการพิมพ์ , 2523) , หน้า 293

ที่จะตรวจคำพิพากษาให้อยู่ในบรรทัดฐานเดียวกัน เช่นเดียวกับศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาซึ่งมีกองผู้ช่วยผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาทำหน้าที่นี้อยู่ อย่างไรก็ตาม ถ้าหากมีปัญหาข้อกฎหมายข้อใดที่ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้เป็นประการใดแล้ว ศาลล่างของไทยมักจะถือตามคำพิพากษาของศาลฎีกาเสมอ จริงอยู่ที่ว่า ตามกฎหมายนั้น ศาลล่างไม่จำเป็นต้องผูกพันตัดสินความตามพิพากษาศาลฎีกา แม้ว่าข้อเท็จจริงในสาระสำคัญเป็นไปในทำนองเดียวกับคดีที่ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้แล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ ศาลล่างก็มักจะถือตามคำพิพากษาศาลฎีกา ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าระบบการศาลไทย เป็นระบบที่โน้มมน้าวศาลล่างให้ถือตามคำพิพากษาศาลฎีกา..."³

จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า ในระบบกฎหมายไทยเรานี้มีการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกากันเพียงไรในทางปฏิบัติ ด้วยเหตุผลอะไรและมีผลต่อการประกอบวิชาชีพทางนิติศาสตร์และในการเรียนการสอนวิชานิติศาสตร์บ้างหรือไม่อย่างไร

2. มูลเหตุจูงใจในการวิจัย

เห็นได้ว่า ในปัจจุบันแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาได้ถูกนำมาใช้นอกเหนือจากการเป็นเครื่องมือช่วยในการตีความกฎหมาย กล่าวคือ คำพิพากษาศาลฎีกานำมาใช้ในการประกอบวิชาชีพทางนิติศาสตร์ และการเรียนการสอนวิชานิติศาสตร์กันอย่างแพร่หลาย ทั้ง ๆ ที่คำพิพากษาศาลฎีกามีใช้กฎหมาย

การประกอบวิชาชีพทางนิติศาสตร์ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา อัยการ ทนายความหรืออื่น ๆ ได้ให้ความสนใจต่อแนวคำพิพากษาของศาลฎีกากันอย่างยิ่ง โดยเฉพาะทนายความได้มีการศึกษาถึงแนวคำพิพากษาศาลฎีกา เพื่อ

³ ธานีรินทร์ กรัยวิเชียรและวิชา มหาคุณ, การตีความกฎหมาย , (กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ , 2523), หน้า 121

นำมาปรับใช้กับคดีที่เกิดขึ้นในภายหลังเช่นนี้ เป็นหลักการเหมือนกับ
ของระบบกฎหมายจารีตประเพณี

สำหรับการเรียนการสอนวิชานิติศาสตร์ในปัจจุบัน มีการนำเอา
คำพิพากษาศาลฎีกามาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้การตีความกฎหมาย และหยิบยกมา
เป็นตัวอย่างในการเรียนการสอนกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อนิสิต
นักศึกษาที่จะสำเร็จการศึกษาออกมาเป็นนักนิติศาสตร์ประกอบวิชาชีพทางนิติศาสตร์
ต่อไปภายหน้า และโดยเฉพาะการศึกษาในสำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
ซึ่งมุ่งเน้นการนำกฎหมายมาใช้ปฏิบัติงานในทางวิชาชีพ

การเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในปัจจุบัน จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ
น่าศึกษาอย่างยิ่งเพราะการเดินตามแนวคำพิพากษาของศาลสูงเช่นนี้เป็นหลักกฎหมาย
ของระบบกฎหมายจารีตประเพณี ประเทศไทยซึ่งอยู่ในระบบประมวลกฎหมาย ซึ่ง
ไม่ควรรับอิทธิพลของคำพิพากษาศาลฎีกาในรูปของการเป็นกฎหมาย แต่ในปัจจุบันกลับมี
อิทธิพลและผลอย่างกว้างขวางในระบบกฎหมายไทย ทั้งในการประกอบวิชาชีพ
และการเรียนการสอนวิชานิติศาสตร์

3. สมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐานในวิทยานิพนธ์นี้มีว่า ในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรคำพิพากษา
ศาลสูงมิใช่บ่อเกิดของกฎหมาย แต่มีผลจูงใจให้ศาลล่างและบุคคลทั่วไปในวงการ
กฎหมายยึดถือในฐานะเป็นตัวอย่างการตีความกฎหมายและการใช้กฎหมายที่มีน้ำหนัก
อย่างไรก็ตามในบางประเทศเช่น ประเทศไทย ศาลล่างมีแนวโน้มที่จะเดินตาม
แนวคำพิพากษาศาลสูงเป็นอันมาก เพราะเหตุปัจจัยหลายประการประกอบกัน ซึ่ง
ก็มีผลคือ คือทำให้การตีความกฎหมายและใช้กฎหมายเป็นเอกภาพ มีน้ำหนักเสี่ยงต่อ
ความผิดพลาดน้อย จนอาจกล่าวได้ว่าก่อให้เกิดผลดีมากกว่าการไม่เดินตาม แม้
ทัศนคติของคนทั่วไปก็น่าจะเห็นผลดีจากการเดินตามแนวคำพิพากษาของศาลสูง

4. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์หลักการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา

โดยศาลล่าง

3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา

ซึ่งมีผลต่อการประกอบวิชาชีพทางนิติศาสตร์

4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา

ซึ่งมีผลต่อการเรียนการสอนวิชานิติศาสตร์

5. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ทัศนคติของบุคลากรในวิชาชีพทางนิติศาสตร์

ในการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาและที่มีต่อคำพิพากษาศาลฎีกา

5. ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยนี้จะศึกษาถึงความสำคัญของคำพิพากษาศาลฎีกาในระบบกฎหมายต่าง ๆ สาเหตุของการที่ต้องเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา และตัวอย่างการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในส่วนแห่ง ในประเทศไทย โดยเลือกศึกษาเพียงเฉพาะ " ส่วนแห่ง " โดยจะนำคำพิพากษาศาลฎีกาบางเรื่องมาวิเคราะห์

ในการวิจัยนี้จะศึกษาและวิเคราะห์ถึงทัศนคติของบุคลากรในวิชาชีพทางนิติศาสตร์ ในการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา และทัศนคติที่มีต่อคำพิพากษาศาลฎีกา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ ผู้ประกอบวิชาชีพทางนิติศาสตร์อื่นๆ และนิสิต นักศึกษาคณะนิติศาสตร์

6. วิธีการศึกษาและวิจัย

ในการศึกษาเรื่องนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1. การศึกษา ค้นคว้า จากเอกสารต่าง ๆ (Documentary Research) ได้แก่ หนังสือตำราทางวิชาการทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ บทความทางวิชาการตัวบทกฎหมาย กฎ ระเบียบ คำสั่ง ข้อบังคับ หนังสือทางราชการ รายงานการประชุมสัมมนา วารสารต่าง ๆ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น
2. การสำรวจภาคสนาม (Field Survey) โดยการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ตลอดจนการสัมภาษณ์และสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิบุคคลที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ

ก. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

(1) แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล

(2) การสัมภาษณ์โดยไม่ใช้แบบสอบถาม (Interviews)

โครงสร้างของแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

- ส่วนที่ 1. แบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์ในเรื่องการประกอบวิชาชีพทางนิติศาสตร์ อายุ การศึกษา ประสบการณ์ทำงาน
- ส่วนที่ 2. แบบสอบถามเกี่ยวกับการเดินตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา โดยส่วนที่ 2 นี้จะแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อเพื่อวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน กล่าวคือ
- หัวข้อที่ 1. เรื่องการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาโดยศาลล่าง วัตถุประสงค์ เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นของศาลล่างเกี่ยวกับคำพิพากษาศาลสูงกว่า ว่า คิดอย่างไร มีน้ำหนักในการจูงใจให้พิจารณาพิพากษาคดีมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด มีการพิพากษาเดินตามหรือไม่อย่างไร เหตุผลของการเดินตามหรือไม่เดินตามมีว่าอย่างไร มีการให้น้ำหนักแก่คำพิพากษาศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาต่างกันหรือไม่อย่างไร

หัวข้อที่ 2. เรื่องการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในการประกอบ
วิชาชีพนิติศาสตร์

วัตถุประสงค์ เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นและความสนใจที่มีต่อ
คำพิพากษาศาลฎีกา ว่ามีอย่างน้อยเพียงใดอย่างไร นำมาใช้ในการประกอบ
วิชาชีพหรือไม่ เพียงไรเพราะเหตุใด

หัวข้อที่ 3. เรื่องการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในการเรียน
การสอนวิชานิติศาสตร์

วัตถุประสงค์ เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นและความสนใจที่มีต่อ
คำพิพากษาศาลฎีกา ว่ามีอย่างน้อยเพียงใดอย่างไร เอามาใช้ในการเรียน
การสอนวิชานิติศาสตร์หรือไม่อย่างไร ในทางตำรานำมาใช้อ้างอิงหรือประกอบ
การเรียนการสอนเพียงใด เพราะเหตุใด

หัวข้อที่ 4. เรื่องการเดินตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาในส่วนแห่ง

วัตถุประสงค์ เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นที่มีต่อหลักกฎหมายเรื่อง
คำพิพากษาบรรทัดฐาน (The Doctrine of Precedent) ว่าเหมาะสม
หรือไม่ต่อระบบกฎหมายไทยและมีวิวัฒนาการอย่างไร หรือไม่

ข. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ แบ่งออกตามหัวข้อทั้ง 4 หัวข้อกล่าวคือ

(1) ในหัวข้อแรก ประชากรที่ใช้ศึกษา ได้แก่ ผู้พิพากษาประจำศาลล่าง
โดยประชากรในหัวข้อนี้เป็นการสุ่มตัวอย่างจากผู้พิพากษาทั่วประเทศซึ่งมีทั้งสิ้น
1247 คน เลือกสุ่มตัวอย่างมาร้อยละ 10 ของจำนวนดังกล่าว รวมทั้งสิ้น
125 นาย⁴

⁴ จำนวนผู้พิพากษา ตามบัญชีรายชื่อและอัตราเงินเดือนข้าราชการตุลาการ
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2532

(2) ในหัวข้อที่สอง ประชากรที่ใช้ศึกษา ได้แก่ ผู้ประกอบวิชาชีพทางนิติศาสตร์ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ผู้พิพากษา
2. อัยการ ซึ่งมีอัยการทั้งสิ้น 1250 นาย⁵ เลือกสุ่มตัวอย่างมา ร้อยละ 10 ของจำนวนดังกล่าว รวมทั้งสิ้น 125 นาย
3. ทนายความ ซึ่งมีทนายความทั้งสิ้น 11500 นาย* เลือกสุ่มตัวอย่างมา ร้อยละ 1 ของจำนวนดังกล่าว รวมทั้งสิ้น 115 นาย
4. ผู้ประกอบวิชาชีพนิติศาสตร์อื่น ๆ เลือกสุ่มตัวอย่างมาทั้งสิ้น 111 คน ซึ่งคิดเป็น 25 % ของประชากรทั้งหมดในแบบสอบถามหัวข้อนี้

หมายเหตุ สำหรับประชากรใน (1) เป็นผู้พิพากษาในศาลฎีกาและใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interviews)

ส่วนประชากรอื่น ๆ เป็นการแจกแบบสอบถามในกรุงเทพมหานคร เท่านั้น

(3) ในหัวข้อที่สาม ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ อาจารย์และนิสิตนักศึกษาของคณะนิติศาสตร์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. จากสถาบันของรัฐ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยปิด จำนวน 100 ข้อมูล
2. จากสถาบันของรัฐ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเปิด จำนวน 100 ข้อมูล
3. จากสถาบันเอกชน จำนวน 100 ข้อมูล

หมายเหตุ ประชากรที่ใช้ศึกษานี้เลือกสุ่มเอาในกรุงเทพมหานครเท่านั้น

(4) ในหัวข้อที่สี่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ประชากรทั้งหมดที่แจกแบบสอบถามออกไป เป็นจำนวนทั้งสิ้น 575 ข้อมูล

⁵ จำนวนพนักงานอัยการ ตามบัญชีรายชื่อและอัตราเงินเดือนพนักงานอัยการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2532

* สถิติจากการลงหมายเลขประจำตัวทนายความ ออกโดยสภาทนายความ ปี พ.ศ.2532

ก. คุณภาพของแบบสอบถาม

ความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (validity) แบบสอบถามทั้งหมดดังกล่าวผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากผลของการศึกษา ค้นคว้าจากตำรา เอกสารทางวิชาการ และการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ตลอดจนคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ของศาล กรมอัยการ ทนายความ และคณะนิติศาสตร์ เพื่อให้แบบสอบถามมีความเที่ยงตรงตามเนื้อหา⁶ (content validity)

และเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงและเกิดความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทำการ Pre-Test ประชากรที่ใช้ในการศึกษาตามแบบสอบถามทั้ง 4 หัวข้อ จำนวนร้อยละ 1 ของประชากรทั้งหมดที่ต้องใช้ในการศึกษา จากนั้นได้นำมาให้ท่านอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งในคณะนิติศาสตร์และผู้ที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบ แก้ไขเพิ่มเติม จนเป็นที่แน่ใจและเชื่อมั่นได้ว่าแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมามีความถูกต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ที่จะนำไปใช้ได้

ง. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยตนเองและโดยได้รับความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการแจกแจงแบบสอบถามและเก็บแบบสอบถาม โดยใช้วิธีทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลในนามของคณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปยังหัวหน้าของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

จ. การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้อัตรา

⁶ กมล สุคประเสริฐ , เทคนิคการวิจัย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช , 2516) , หน้า 116

ส่วนร้อยละในการนำเสนอข้อมูล โดยใช้วิธีพรรณาประกอบตารางสถิติ

ฉ. คำจำกัดความที่ใช้ในแบบสอบถาม

ศาลล่าง ในการวิจัยนี้หมายความถึง ศาลอุทธรณ์และศาลชั้นต้น ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั่วไป ทั้งทางแพ่งและทางอาญา แต่ไม่ได้หมายความรวมไปถึงศาลที่มีอำนาจเฉพาะอันได้แก่ ศาลคดีเด็กและเยาวชน ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร

การประกอบวิชาชีพทางนิติศาสตร์ คำว่า "วิชาชีพ" (profession) หมายความว่า การทำเลี้ยงชีพด้วยการใช้ความรู้ที่ต้องศึกษาอบรมทางความคิดเป็นพิเศษ ⁷

วิชาชีพทางนิติศาสตร์ นอกจากเป็นวิชาชีพตามความหมายทั่วไปแล้ว ต้องประกอบด้วยองค์กร (organization) การศึกษาอบรม (learning) และอุดมการณ์เพื่อบริการประชาชน (spirit of public service) แล้วยังถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ส่วนหนึ่งของการศาลยุติธรรมด้วย (office of the court) ⁸ ผู้ประกอบวิชาชีพทางนิติศาสตร์ หมายถึง ผู้ที่ใช้ความรู้ทางนิติศาสตร์เป็นวิชาการประกอบการทำงานที่ตนปฏิบัติในสาขาต่าง ๆ ซึ่งหมายความถึง ผู้ประกอบการงานทางกฎหมายทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ หรืออื่น ๆ ซึ่งถ้าหากจะแบ่งประเภทจากการงานแล้ว อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่เกี่ยวกับวงการศาลและประเภทที่ออกไปจากวงการศาล

ผู้ประกอบวิชาชีพนิติศาสตร์อื่น ๆ อาจแยกกล่าวเป็นการประกอบวิชาชีพนิติศาสตร์ ในภาครัฐบาลและในภาคเอกชน กล่าวโดยสังเขปดังนี้ คือ

⁷ จิตติ ติงศภัทย์ , หลักวิชาชีพนักกฎหมาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2526) , หน้า 16

⁸ จิตติ ติงศภัทย์ , เรื่องเดิม , หน้า 17

1. การประกอบวิชาชีพนิติศาสตร์ในภาครัฐบาล นอกจากการประกอบอาชีพเป็นผู้พิพากษาและอัยการแล้ว ผู้สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต อาจประกอบอาชีพต่อไปนี้ได้ คือ

(1) อาจารย์สอนวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยของรัฐหรือสถานการศึกษาอื่น ๆ เช่น วิทยาลัยเอกชน ซึ่งส่วนมากมักจะรับจากผู้ที่มีความรู้ในระดับปริญญาโททางกฎหมายขึ้นไป

(2) นิติกร ในสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาหรือในกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ รวมทั้งรัฐวิสาหกิจอีกด้วย

(3) นายทหารพระธรรมนูญ ในกระทรวงกลาโหม

(4) เจ้าพนักงานอื่น ๆ ตามสายงานทั่วไป พนักงานตำรวจ ปลัดอำเภอ และหน่วยราชการที่ต้องดูแลบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายเฉพาะเรื่อง เช่น พนักงานศุลกากร พนักงานสรรพากร และเจ้าหน้าที่สืบสวนของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ เป็นต้น

2. การประกอบวิชาชีพนิติศาสตร์ในภาคเอกชน นอกจากการประกอบอาชีพเป็นทนายความแล้ว ผู้สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต ยังอาจประกอบอาชีพต่อไปนี้อีก

(1) ที่ปรึกษากฎหมาย ในองค์กรธุรกิจต่าง ๆ การประกอบวิชาชีพนี้ อาจประกอบอาชีพส่วนตัวหรือจัดตั้งในรูปแบบเป็นสำนักงานที่ปรึกษากฎหมาย โดยไม่ประสงค์จะเป็นทนายความในศาล คงให้คำปรึกษาในงานด้านแผนงานธุรกิจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและในงานด้านนิติกรรมสัญญา

(2) นิติกร ในห้างร้านบริษัทและธนาคารพาณิชย์ ซึ่งทำหน้าที่ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับงานด้านนิติกรรมสัญญา การจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม การพิจารณา

ลินเชื่อและงานด้านอื่น ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมาย⁹

อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ คือ ผู้สอนวิชากฎหมายแก่นิสิตนักศึกษา คณะนิติศาสตร์ ทั้งสถาบันของรัฐหรือสถาบันของเอกชน ในการวิจัยนี้ หมายความว่าถึงอาจารย์ประจำเท่านั้น ไม่นับรวมไปถึงอาจารย์ที่มาสอนเป็น อาจารย์พิเศษ

นิสิตนักศึกษาคณะนิติศาสตร์ เป็นผู้ที่ศึกษาอยู่ในคณะนิติศาสตร์ ซึ่งในการวิจัยนี้จะหยิบเอาเฉพาะนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 4 เท่านั้น เนื่องจากเป็นผู้ที่ผ่านการเรียนการสอนวิชานิติศาสตร์มาจนเกือบครบหลักสูตรปริญญานิติศาสตร์บัณฑิตแล้ว อีกทั้งกำลังจะสำเร็จการศึกษาออกมาเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางนิติศาสตร์ด้วย

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใดในระบบกฎหมายไทย
2. ทำให้ทราบถึงสาเหตุและทัศนคติที่มีต่อการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา
3. ทำให้ทราบถึงสาเหตุของปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องเกี่ยวกับการเดินตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา เพื่อนำไปสู่การแก้ไข ปรับปรุงให้มีความถูกต้องดียิ่งขึ้น

⁹ จิตติ ติงศภัทย์และศรีราชา เจริญพานิช, " การประกอบวิชาชีพกฎหมายและจรรยาบรรณของนักกฎหมาย " ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , 2532)
หน้า 573